

.....
МЕДІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА
В МОДЕРНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

УДК 811.161.2: 81

Шевченко Л.І.

**МОДЕРНІ НАПРЯМКИ СУЧАСНОЇ
ЛІНГВІСТИКИ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ**

***Анотація.** Статтю присвячено визначенню понять "сучасна лінгвістика", "модерна лінгвістика", "неолінгвістика" у мовознавстві. Сформульовано тезу про суспільний і пізнавальний статус нових галузей лінгвістики, їх перспективу в інтелектуальній діяльності людини. Закцентовано увагу на інтегральній природі модерних напрямків лінгвістики, запропоновано аналіз тенденцій розвитку нових напрямків лінгвістичної науки у провідних університетах світу та в діяльності Міжнародного комітету славістів.*

***Ключові слова:** модерна лінгвістика, неолінгвістика, медіалінгвістика, юрислінгвістика, структурно-функціональна парадигма, когнітивно-комунікативна парадигма, інтегральне знання.*

***Інформація про автора:** Шевченко Лариса Іванівна – доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.*

***Електронна адреса:** style_m_k@ukr.net.*

Shevchenko L.I.

**MODERN DIRECTIONS OF CONTEMPORARY
LINGUISTICS: FUNCTIONAL CONTEXT**

***Abstract.** The article is devoted to the analysis and differentiation of the concepts "modern linguistics" and "neolinguistics" in philology. It*

is stated that the defined notions are unclearly represented in modern science and require additional argumentation by the chronology and content of new ideas, concepts and theories. The thesis about special social, cognitive and civilizational status of the neolinguistic directions of knowledge, their prospects in a person's intellectual activity is being argued. The author's attention is focused on the integral nature of the modern directions of linguistics, which corresponds to the development tendencies of science and its social functions. The overview of separate structural subdivisions, specialties and specializations, tendencies of development of new directions of linguistic science in the leading universities of the world is offered. Information on the establishment of the mediallyinguistic commission of the International Committee of Slavists, an authoritative international organization of modern researchers in the humanities, is provided. It is postulated that the idea of changing the structural-functional paradigm of the 20th century on the cognitive-communicative paradigm of the 21st century requires additional argumentation.

Keywords: *modern linguistics, modernism, neolinguistics, media linguistics, legal linguistics, cognitive-communicative paradigm, structural-functional paradigm.*

Information about the author: *Shevchenko Larysa Ivanivna – doctor of philology, professor; head of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Kyiv national Taras Shevchenko university.*

E-mail: *style_m_k@ukr.net.*

Шевченко Л.И.

МОДЕРНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКИ: ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ КОНТЕКСТ

Аннотация. *Статья посвящена определению понятий "современная лингвистика", "модерная лингвистика", "неолингвистика" в языкознании. Сформулирован тезис об общественном и познавательном статусе новых отраслей лингвистики, их перспективе в интеллектуальной деятельности*

.....

человека. Акцентировано внимание на интегральной природе современных направлений лингвистики, предложено анализ тенденций развития новых направлений лингвистической науки в ведущих университетах мира и в деятельности Международного комитета славистов.

Ключевые слова: *модерная лингвистика, модернизм, неолингвистика, медиалингвистика, юридическая лингвистика, структурно-функциональная парадигма, когнитивно-коммуникативная парадигма.*

Информация об авторе: *Шевченко Лариса Ивановна – доктор филологических наук, профессор; заведующая кафедрой стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.*

Электронный адрес: *style_m_k@ukr.net.*

Наукові теорії, лінгвістичні й не тільки, створюють в історії пізнання матрицю взаємозалежностей – об’єктних, доказових, методологічних, інтепретативних, еволюційних та ін. Остання з названих характеристик, еволюційна, безпосередньо пов’язується в лінгвістиці з розвитком інтелектуальної рефлексії дослідника – наукового інтерпретатора світу. Інтелектуальна рефлексія формує певний дослідницький модус, часто об’єднаний (як наприклад у сучасному мовознавстві) інтегральним поняттям антропоцентризму, що цілком зрозуміло і прийнятно з погляду об’єкта аналізу лінгвістики – мови людини в усіх формах її існування, еволюції, трансформації та функціональної перспективи.

Зауважимо водночас на тому, що доказові, методологічні й ширше – епістемні моделі пізнання не жорстко скорельовані з лінгвістичною теорією: мовознавство в загальній теорії пізнання дозволяє апелювати до важливих фактів, конкретних доведень, проте залишається тільки одним із наукових аргументів від філософської парадигми.

Спостерегти логіку наведених вище суджень можна, зокрема, у Еріха Фромма, коли він достатньо скептично характеризує здатність об'єктивувати наукову істину "логічним позитивізмом" і водночас формує доказову базу тверджень щодо поняттєвих і семантичних розрізень дієслів "мати чи бути" в різних мовах й історіях культури з покликань на праці Еміля Бенвеніста [6, с. 124].

Хронологію модерної лінгвістики не можна без суттєвих коментарів і зауважень співвіднести з точно визначеним часом або однозначно сформульованою теорією. Ідеться про питання кількох рівнів.

Насамперед термінологічної визначеності потребує атрибуція "модерний" (від фр. *moderne*), що в західній науковій традиції та смислово корелюється з українським означенням "сучасний" [4]. Логічний дисонанс полягає в тому, що до сучасних відносять теорії, концепції, ідеї та наукові праці різних періодів розвитку мовознавства – "сучасний" у контексті розвитку знання швидше характеристика їх оприлюднення, результату, фіксації його в певному часопросторі, ніж віднесення до напрямку чи певного кола знань (порівняймо, зокрема, праці 70-х рр. ХХ ст. "Сучасна українська літературна мова" у 5 тт. [5] та ін. і мовознавчі роботи вже ХХІ ст. з аналогічним віднесенням до "сучасних" – "Словник сучасного українського сленгу" [3], "Сучасна соціолінгвістика: тенденції в розвитку теорії та завдання" [2] та ін.). Омонімічність (чи навіть певний поняттєвий дуалізм) спостерігається і в тому, що у філології як словесній формі мистецтва з конкретизацією часу, концептуальної визначеності, форм і способів художньої репрезентації використовується термін "модернізм" і похідні від нього ("модерний", "модерністичний", "модерніст" та ін.), які характеризують мистецький напрямок кін. ХХ – поч. ХХІ

ст. та зі зрозумілих причин предметності лінгвістики становлять інтерес для мовознавчого аналізу.

Відтак визначення "модерна лінгвістика" здебільшого передбачає синонімічний еквівалент "сучасна лінгвістика", хоча непоодинокими є і розрізнення понять. "Модерна лінгвістика" в такому випадку означає найактуальніші процеси розвитку мови, що досліджується лінгвістикою. Питання часового зрізу в цьому контексті залишається неопрацьованим. На нашу думку, коректною може бути і визначеність, прийнята у соціології – період зміни поколінь; в межах двадцяти років. Можуть очевидно бути й інші пропозитивні ідеї, що потребують доведеності у зв'язку з особливостями функціонування та розвитку різних мов у сучасному світі, глобалізаційними тенденціями, впливом на національні мовні системи електронних носіїв інформації та ін.

Знайти ключ номінації процесів, які відбуваються в сучасній / модерній мові та її науковому знову ж таки сучасному / модерному мовознавстві є важливим для фахівця. Ідеться про захищенність традиції, але водночас визначеності нового знання про мову, її функції, комунікативні репрезентації, актуальні процеси розвитку в динамічному соціумі. Гострий інтерес до названих питань, як і намагання "вхопити" суть проблеми та можливі аспекти її розв'язань, уможливили постання "неолінгвістики" – терміна і наукових практик, асоційованих із соціокультурними домінантами нашого часу.

Простір неолінгвістики в модерному мовознавстві часом нагадує інтелектуальні спроби виходу за межі земного тяжіння – спектр думок щодо неолінгвістики від протилежностей, які відносять її до прикладного осмислення задач і функцій мови в суспільстві, – до теорії концептуальної інтеграції, інтерпретації в категоріях і формах словесної

культури, сапієнтності, пізнання конвергентно-дивергентних процесів у мовній культурі і розумі, аналізу й аргументації вербалізованими формами свідомості синергетичних процесів сучасного світу, еволюційних тенденцій інтелектуалізації мов, пізнання мови як комунікативної системи, здатної до саморозвитку та ін.

Постановка неолінгвістичних задач настільки методологічно і проблемно широка і дискусійна, що часом виводить класичну лінгвістику в ситуацію, подібну до необхідності окремої аргументації для доведення законів ньютонівської та ейнштейнівської фізики. Дискусія мовознавців про відхід структурно-функціональної парадигми, що позначила собою наукову домінанту ХХ ст., і навпаки – перспективу когнітивно-комунікативної парадигми в ХХІ ст. лише свідчить про здатність мови й лінгвістичної теорії до нових інтелектуальних маніфестацій. Адже залишається недостатньо аргументованим питання про константи і змінні в мовній діяльності. Функція, як відомо, є константою, заданою в єдності екстра- й інтралінгвальних мотивацій та здатностей мови до її реалізації, комунікативний вияв функції натомість є змінною характеристикою у спілкуванні. Мозаїка доведень, на наш погляд, складе цілісну картину, якщо згармонізовані ціле й часткове, визначена функція / функції та її варіативні комунікативні реалізації.

На підтримку функціональної теорії в модерній лінгвістиці, зауважимо, що достатньо обґрунтованою історією розвитку мовознавства видається теза про те, що мотивацією формування функціональної епістеми у філології є "значний інтерес до теорій коеволюції природи і культури, де визначальним складником аргументації є мова в її пізнавальних і цивілізаційних параметрах – мова як мислительна форма, мова як сутність, мова як функція і трансформація, мова як процес розвитку" [7, с. 21.]

Сформульований і множинно інтерпретований в лінгвістичній теорії (від М. Мартіне, Ф. де Сосюра і Ш. Баллі до слов'янських мовознавців Г. Винокура, В. Виноградова, Р. Якобсона і його празького інтелектуального кола – В. Матезіуса, Б. Гавранска, К. Гаузенбласа, М. Мистрика та ін., пізніше – в концептуальних ідеях Н. Арутюнової, М. Кожиної, Т. Винокур, Г. Солганика, С. Єрмоленко, Л. Лисиченко та ін.) функціоналізм спрямований на розв'язання фундаментальних проблем лінгвістичної науки – теоретичну і фактологічну аргументацію взаємозалежності між даним, спостереженим і новим.

Теоретики функціоналізму, передусім стилісти, залежності між функцією і комунікативними репрезентаціями мови завжди розглядали в комплексі актуальних і перспективних завдань лінгвістики.

Ще на початку 90-х рр. минулого століття М. Кожина висловила критичну думку про традиційну стилістику, яка зосереджена на описі стилістичних ресурсів мови, властивих різним рівням мовної системи, а отже відходить на другий план, тобто втрачає дослідницьку перспективу [1]. Йдеться про зміну стилістичної парадигми, коли *ресстр мовних одиниць та їх прогнозованих* (чи спостережених як типова модель у тексті) *реалізацій* у комунікації науково трансформується в інших підходах – аргументації екстра- й інтралінгвальних мотивацій стилю, пізнання його системних параметрів, закономірностей добору, спеціалізації та використання мовних одиниць у функціональному стилі, інтенції мовних знаків, їх текстових реалізацій як вербалізованої свідомості особистості та (що особливо важливо) соціуму.

Звідси розгортання дослідницької функціональної парадигми у простір різних типізованих комунікативних сутностей – і не лише стилів та їх жанрових модифікацій, –

але й формулювання нових питань і завдань. Одне з них, чи не найбільше пов'язане з пошуковими епістемами нового часу, питання взаємозалежності та взаємозумовленості функцій мови і сформованих відповідно до їх спеціалізації нових напрямків науки.

Як уже зауважено, в європейській гуманітаристиці ці нові напрямки наукового знання пізніше дістали узагальнену назву "неолінгвістики" і саме з розробкою їх проблем пов'язується перспектива філології як актуального для суспільства знання. Неолінгвістика, що об'єднує сьогодні передусім медіалінгвістику, юрислінгвістику, бізнесову і політичну лінгвістику, лінгвістичне іміджмейкерство, деякі інші нові синкретичні галузі знання, значною мірою визначає інтелектуальний пошук розвинених суспільств, розв'язуючи нестандартні задачі багаторівневих функцій мови як вербалізованої свідомості. З другої половини минулого століття практично всі провідні західні університети працюють над сучасними ефективними стратегіями дослідження мов, принципів їх функціонування відповідно до викликів, сформованих у глобалізованому світі. До уваги беруться, як правило, нові і традиційні наукові спостереження, що інтегруються в інноваційне знання, нові принципи і методи університетського викладання, зосередженість на модерних спеціальностях, спеціалізаціях і дисциплінах, які формують новий зміст сучасної лінгвістичної теорії, принципів організації університетської дидактики і реального статусу мовознавця в суспільстві.

У модерному світі, де глобальний інформаційний простір визначає конкурентність знань, теорій, академічної науки й університетів як інституціальних інтелектуальних центрів сучасних держав, ефективна мовна комунікація є індикатором цієї конкурентності. Зауважимо, зокрема, що у Оксфордському університеті (Великобританія) центр

"Philosophy of Modern Languages" зосереджений на вивченні найбільш важливих проблем функціонування мови та перспективних наукових ідей, із особливою увагою до функціональної стилістики, термінології та мовних стратегій в аспекті їх комунікативного потенціалу. Комунікативний ресурс мови, визначений її стилістичним потенціалом, опрацьовується в академічних програмах Массачусетського технологічного інституту, Бостонського університету, Кембріджського, Стенфордського, Чиказького та інших світових університетів, які зосереджують увагу на функціональному ресурсі мови в суспільстві, передусім в аспектах соціо-, психолінгвістичних і комунікативних.

Так, University College London (Великобританія), щоби за рейтингом QS World University Rankings посів 7 місце у світі і 2 місце у Європі й Великобританії 2016 р. має відомий дослідницький центр "Culture, Communication and media" й відповідну програму "Applied Linguistics", Університети Victoria University of Wellington (Нова Зеландія, 229 місце у світовому рейтингу) і California University of Pennsylvania у спеціальних циклах викладання зосереджують увагу на функціональному й комунікативному ресурсах мови в дисциплінах медіалінгвістики та юрислінгвістики. Один із найпрестижніших Nottingham Trent University (Великобританія) пропонує окремий бакалаврський набір на спеціальність "Linguistic and Media", шведський Unica University в департаменті мови заявляє курс "Юридична лінгвістика", а University York (Канада) має окрему магістерську програму з юридичної мови.

Назви престижних університетів, які визначають вектор дослідницького пошуку сучасного світу і зосереджені на функціональному ресурсі мови та формуванні неолінгвістики можна продовжити. Це і Hofstra University (США), який має ендавмент у 412 млн. доларів і високий рівень престижності,

визначений місцем проведення президентських дебатів у 2008 і 2012 рр., а також окрему університетську структуру "The Institute for Forensic Linguistics", а також окрему магістерську програму з юрислінгвістики. Аналогічні програми з юрислінгвістики мають Aston University (Великобританія), Cardit University (Великобританія) та ін. світові університети.

Зважаючи на структуру сучасної західної науки, де університетські центри є основою й академічних досліджень, і прикладного застосування розроблених нестандартних наукових проблем, з усією очевидністю видно, що стан і статус неолінгвістики у світі науки є питанням модерного та інтенсивного аналізу, формулювання теорій, концепцій, ідей та їх оперативного освоєння.

Слід додати, що потужно розвиваються неолінгвістичні теоретичні та прикладні напрямки й у слов'янському науковому світі. У Вроцлавському університеті (Польща) на філологічному факультеті вивчають соціальні комунікації з циклом функціонально зорієнтованих неолінгвістичних дисциплін, численні університети Румунії, Чехії, інших країн мають магістерські програми з різних напрямків неолінгвістики, а в університетах Санкт-Петербурга, Москви, Омська, інших класичних університетів продуктивно працюють кафедри і програми, спрямовані на неолінгвістику. Зокрема, кафедра лінгвістики та професійної комунікації у галузі медіатехнологій (Московський державний університет імені М.В. Ломоносова), кафедра медіалінгвістики (Санкт-Петербурзький державний університет), кафедра стилістики і мови масових комунікацій (Омський державний університет), Інститут філології та мовної комунікації (Сибірський федеральний університет) та ін.

Зауважимо й на тому, що Міжнародний комітет славістів на попередньому з'їзді в Мінську крім комісії зі стилістики створив окрему структуру для досліджень і

.....

координації відповідних перспективних наукових розробок – комісію з медіалінгвістики, яку очолила знаний фахівець у цій сфері – Л. Дускаєва, завідувач кафедри Санкт-Петербурзького університету.

Неолінгвістика, як й інші сучасні науки, виявляє виразну тенденцію до інтегрального знання. На перехресті ідей, концепцій і конкретнонаукової фактології вибудовуються теорії, в яких синергія світу, людини, її мислительної діяльності, здатності організувати способи пізнаного і передбачуваного у слові виявляється в нових інтелектуальних формах. Модерній лінгвістиці, відповідаючи ритмам цивілізації, залишається вирішити методологічні й термінологічні проблеми нових галузей знання, які так стрімко переформатовують традиційні питання щодо природи і функцій мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кожина М.Н. Интерпретация текста в функционально-стилевом аспекте / М.Н. Кожина // Stylistyka-I. Stylistyka dzis. – Warszawa; Krakow; Opole, 1992. – С. 39.
2. Мацюк Г. Сучасна соціолінгвістика : тенденції в розвитку теорії та завдання / Г. Мацюк // Мова і суспільство. – Вип. 1. – С. 5-21.
3. Словник сучасного українського сленгу / За ред. Т. Кондратюк. – Х. : Фоліо, 2006.
4. Словник української мови / кер. В.В. Німчук та ін. / Відп. ред. В.В. Жайворонок. – К. : ВЦ "Просвіта", 2016. – С. 557.
5. Сучасна українська літературна мова / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда [у 5 тт.]. – К. : Наук. думка, 1973.
6. Фромм Э. Величие и ограниченность теории Фрейда. – М. : ООО "Фирма "Издательство АСТ", 2000. – С. 124.
7. Шевченко Л.І. Інтелектуальна еволюція української літературної мови : теорія аналізу: [монографія] / Л.І. Шевченко. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2001.

REFERENCES

1. Kozhina M.N. *Interpretation of the text in the functional-style aspect* [Interpretacija teksta v funkcionalno-stilevom aspekte] / M.N. Kozhina // *Stylistyka-I. Stylistyka dzis.* – Warszawa ; Krakow; Opole, 1992. – С. 39.
2. Matsuk G. *Modern sociolinguistics: tendencies in the development of theory and problem* [Suchasna sociolingvistyka : tendencii v rozvytku teorii ta zavdannja] / G. Matsuk // *Mova i suspil'stvo.* – Vyp. 1. – S. 5-21.
3. *Dictionary of contemporary Ukrainian slang* [Slovnyk suchasnogo ukrainskogo slengu] / Za red. T. Kondratjuk. – H. : Folio, 2006.
4. *Ukrainian language dictionary* [Slovnyk ukrainskoi movy] / ker. V.V. Nimchuk ta in. / Vidp. red. V.V. Zhajvoronok. – K. : VC "Prosvita", 2016. – S. 557.
5. *Modern Ukrainian literary language* [Suchasna ukrainska literaturna mova] / za zag. red. akad. AN URSSR I. K. Bilodida [u 5 tt.]. – K. : Nauk. dumka, 1973.
6. Fromm Je. *The grandeur and limitations of Freud's theory* [Velichie i ogranichennosot' teorii Frejda]. – M. : OOO "Firma "Izdatel'stvo AST", 2000. – S. 124.
7. Shevchenko L.I. *Intellectual evolution of the Ukrainian literary language* [Intelektualna evoljucija ukrains'koi literaturnoi movy : teorija analizu] / L.I. Shevchenko. – K. : VPC "Kyivskyj universytet", 2001.

Дата надходження до редакції – 23.10.2017 р.

Дата затвердження редакцією – 16.11.2017 р.